

a dielo 1912–1950. Martin 1972, s. 42–50; ČEPAN, O.: Kontúry naturizmu. Bratislava 1977; ŠÚTOVEC, M.: Romány a mýty. Bratislava 1982; ŠTEVČEK, J.: Mýtus románu a jeho demystifikácia. In: Moderný slovenský román. Bratislava 1983, s. 217–240;

mš

BABYLON – historický román od Margity Figuli (1909–1995), vydaný v roku 1946.

Monumentálny historický román z exotického prostredia a s exotickou témou z dejín Chaldejskej (Novobabylonskej) ríše, koncipovaný autorkou v rokoch 2. svetovej vojny ako štvorväzkové, neskôr (po r. 1956) vydávaný v origináli i v prekladoch ako dvojväzkové dielo.

Historické východisko a fabulačný rámec *Babylonu* tvoria posledné roky existencie Novobabylonskej ríše (626–539 pred n.l.). Sužet románu rozvíja tému etickej a sociálnej krízy, ktorá sa v historickej perspektíve javí ako kríza, rozpad a zánik istého typu absolútnej moci, a znamená tiež skazu životného sveta postáv, ktoré sú s takouto mocou nejakým spôsobom späté, alebo sú v jej dosahu. Táto téma sa rozvíja cez niekoľko typov navzájom prepojených konfliktov, z ktorých určujúci je globálny konflikt substanciálnych dejinných síl, reprezentovaných dvoma veľkými a navzájom súperiacimi ríšami – Novobabylonskou (Chaldejskou) a Perzskou. Tento základný konflikt má určujúci dosah na konflikty ďalšie, a to predovšetkým na konflikt medzi babylonskou vladárskou mocou a mocou kňazskou, a ďalej na konflikt medzi záujmami šľachty a ľudu. Cez známy motív „babylonského zajatia“ sa tu – viac ilustratívne ako epicky funkčne – vyskytuje aj konflikt chaldejského polyteizmu a židovského monoteizmu. Na tieto historicky reálne motívy nadväzuje vrstva historicky fiktívnych kolízií a sporov, nesených jednak postavami nesporne historickými (perzský kráľ Kýros, babylonský kráľ Nabonid), jednak z hľadiska dejín iba hypotetickými (babylonský kráľ Balsazar, starozákonný prorok Daniel), a jednak celkom fiktívnymi (napr. perzské knieža Ustiga, babylonský vojvodca Nebuzardar, dievča Nanai a ostatné postavy). Epický amalgám všetkých typov konfliktov ústi napokon do katastrofy, do skazy Babylonu, ktorá sa v románe interpretuje starozákonnou metaforou o „stratenom raji“.

V sieti dejinných kolízií i súkromných intríg zaujíma ústredné miesto trojuholník vzťahov medzi postavami Nanai, Ustigu a Nebuzardara. Postava dievčaťa Nanai je pre autorkinu tvorbu typická: zápasí v nej láska s rozumom, vášeň s intelektom, lojalita k tradícii a zákonu s impulzívne nastoľovanou potrebou spravodlivosti a pravdy. Táto jej rozpoltenosť sa premieta i do jej vzťahu k obojmu mužom, ktorí majú totožné vlastnosti, uplatňujú podobné filozofické hľadiská a príbuzné je aj ich spoločenské postavenie. Pretože však Nebuzardar je ochrancom domácej tradície a zákona, a Ustiga je predstaviteľom cudzích a nepriateľských síl, láska Nanai sa napokon prikloní k Nebuzardarovi, lojálne ochraňujúcemu aj hodnoty, v ktoré už sám prestal veriť. Ustiga, veliteľ perzskej „rozviedky“, reprezentuje síce vývinovo perspektívnejšie historické tendencie, pretože však objektívne je nepriateľom domácej tradície (rodu, národa, štátu), Nanai napokon odmieta nielen jeho lásku, ale aj to, čo Ustiga spoločensky reprezentuje. Ponecháva si len prvky jeho „humanistickej“ filozofie a na rozvalinách Babylonskej ríše sa chce pokúsiť pre svojho syna znova vybudovať a vypestovať „stratený raj“.

Intímne vzťahy postáv a ich postoje k historickým procesom sa odvíjajú v exotickom, dekoratívne monumentalizovanom prostredí. Jeho kultúrno-duchovnú i materiálnu zložku rekonštruovala autorka s dosť veľkou dávkou epickej i historickej pravdepodobnosti a vo funkčnom vzťahu k iným prvkom témy. Jazyk diela je integrujúcim prostriedkom, ktorý výrazovo zjednocuje psychický intimizmus postáv s dekoratívno-monumentálnou interpretáciou prostredia.

Umelecká evokácia časovo i priestorovo odľahlých, exotických prostredí a dejov bola v takomto rozsahu a na takejto umeleckej úrovni novinkou v žánri historického románu na Slovensku. Román nepresahoval do súčasnosti priamymi analógiami, napriek tomu prinášal určitú všeobecne a akoby nadčasovo platnú humanistickú identifikáciu mocenských mechanizmov a ich kríz. Etické poslanstvo nádeje na opätovné získanie „strateného raja“ prostriedkami pokory, lásky a pravdy sa však bezprostredne po skončení svetovej vojny neprijímalo bez výhrad. Autorkino úsilie o historický román bolo zatiahnuté do kritickej diskusie o celkovom smerovaní slovenskej prózy v povojnových pomeroch (J. Felix, M. Chorváth, A. Matuška a i.) a popri ocenení určitých jeho pozitív sa kvalifikovalo aj ako únikové a estétske. A. Matuška hovoril o „slovnom brokáte“, ktorý podľa neho v románe zahaľoval chudobu v poznaní historickej reality. Koncom osemdesiatych rokov sa k dielu esejisticky vrátil Ján Števček, ktorý síce za jeho základné sémantické gesto označil „orgiastický princíp“, ale jeho postavenie v dejinách slovenskej literatúry stanovil takto: „Úctyhodné na tomto pokuse o román je to, že autorka v ňom uplatnila ideály, zhodné s ideálmi socialistickej spoločnosti svojej doby“.

Napriek počiatočnému čitateľskému úspechu vyšiel *Babylon* (v autorkou upravenej dvojdielnej verzii) v ďalšom vydaní až r. 1956. V takejto podobe potom vychádzal i neskôr.

VYDANIA:

Babylon. Martin 1946; Bratislava 1956, 1964, 1966, 1969, 1973, 1980, 1987.

PREKLADY:

Babylon I.-II. Berlin 1968; *Babilon* I.-II. Moskva 1968; *Babilon*. Kiev 1985.

LITERATÚRA:

FELIX, J.: O nové cesty prózy alebo problém „anjelských zemí“. *Elán*, 16, 1946, č. 3–4, s. 6–7; MRÁZ, A.: Margita Figuli: *Babylon*. *Elán*, 16, 1947, č. 5, s. 8; MATUŠKA, A.: Ešte o *Babylone*. *Elán*, 16, 1947, č. 6, s. 8; FISCHEROVÁ, A.: Margita Figuli. Martin 1970; ČEPAN, O.: Kontúry naturizmu. Bratislava 1977, *passim*; ČEPAN, O.: *Babylon* Margity Figuli. *Romboid*, 14, 1979, č. 11, s. 42–45.

mš

ÚBOHÁ DUŠA NA ZEMI – zbierka básní od Janka Silana (1914–1984), vydaná v roku 1948.

Vystupňovaním spirituálnej meditatívnosti a sakrálnosti je Silanova zbierka, ktorá bola poslednou pred jeho dlhoročným umlčaním.